

SINDIKALNI POROČEVALEC

PRILOGA DELAVSKE ENOTNOSTI

3. MAREC 1983 — št. 5

IZHODIŠČA ZA JAVNO RAZPRAVO O OSNUTKU ZAKONA O POKOJNINSKO- INVALIDSKEM ZAVAROVANJU

POGLAVITNE NOVOSTI NA PODROČJU POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

Osnovne organizacije ZS nosilke javne razprave v tozdih

Precej časa je že minilo od začetka priprav za spremembo zveznega zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki smo ga lani tudi sprejeli, veljati pa bo začel 1. julija letos. Dotlej se moramo dogovoriti za vsebino republiškega zakona in ga tudi sprejeti.

Zakon, ki ureja pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, je za delavce nedvomno zelo pomemben. To dokazuje tudi zanimanje, ki so ga delavci pokazali med javno razpravo o zveznem zakonu in obravnavo predloga republiškega zakona. Prvi del razprave, ki smo jo sindikati opravili zelo dobro, zlasti osnovne organizacije, je pokazal, kaj delavci pričakujemo od te ureditve.

Sindikati smo zahtevali, da mora biti zakon pisan za delavce, da morajo biti delavci seznanjeni z novostmi, ki jih že določa zvezni zakon, da morajo biti finančno ovrednotene vse novosti, rešitve nekaterih vprašanj pa nakazane v statutu skupnosti invalidsko pokojninskega zavarovanja. Vse to zajema gradivo za javno razpravo, tako da imamo dobro podlago za njeno vodenje.

Sindikati pa lani jeseni nismo govorili le o tem, temveč zlasti o vsebini, ki bo delavcu zagotavljala uveljavljanje vseh pravic iz dela in njegovih vplivov na

človeka. Tu smo mislili na zagotavljanje vpliva minulega dela na višino pokojnine, na vsestransko preučitev posledic prenosa obveznosti s področja invalidskega zavarovanja neposredno na organizacije združenega dela. Do tega vprašanja smo se sindikati že opredelili in sicer tako, da morajo organizacije bolj odgovorno in zavzeto preprečevati invalidnost, in za to nameniti tudi finančna sredstva. Pri tem vprašanju moramo biti sindikati predvsem pozorni na to, da spremembe ne bi pomenile poslabšanja socialnoekonomske varnosti delavcev, ki delajo v zdravju škodljivih delovnih razmerah. Zato moramo v javni razpravi nujno opozoriti na vse, kar bi v tem smislu krnilo položaj delavca.

V javni razpravi bo gotovo posebne pozornosti deležna možnost predčasne upokojitve — za moške določa 55 let starosti in 35 let delovne dobe in ženske 50 let starosti in 30 let delovne dobe.

Stališča sindikata so, naj bo to izjemna oblika upokojevanja in da gmotne posledice takega načina upokojevanja ne sinesejo bremeniti solidarnosti vseh delavcev v združenem delu. V javni razpravi se moramo sindikati vprašati, kaj to pomeni in kdo bo lahko uveljavljal to pravico, glede na to, da se poko-

jina odmeri od 10% nižje osnove ter da se predlaga dodatno znižanje pokojnine. Sprašujemo se, kam to vodi ob vseh drugih ukrepih kot sta beneficirana delovna doba in možnost invalidske upokojitve ter ob daljši življenjski dobi. Ali ni naš skupni interes, da smo čimdlje aktivni ter da ustvarjamo novo vrednost.

Osnutek zakona predvideva tudi te novosti v pokojninskem in invalidskem sistemu:

— vključitev vseh kmetov v enoten sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja,

— pravico do zajamčene in najnižje pokojnine,

— vštevanje obdobj zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, v pokojninsko dobo v dejanskem trajanju,

— vštevanje vojaškega roka v JLA nad 24 mesecev v pokojninsko dobo.

Sindikati se moramo jasno opredeliti do rešitev, ki jih prinaša osnutek, ter v skladu s svojo družbeno vlogo vplivati na njegovo vsebino. Obravnava kot tudi opredelitve do celotnega pokojninsko invalidskega sistema pa ne morejo biti celovite, če pri tem ne upoštevamo materialnih možnosti družbe.

Marija Pukl

IZHODIŠČA ZA JAVNO RAZPRAVO O OSNUTKU ZAKONA O POKOJNINSKO- INVALIDSKEM ZAVAROVANJU

Predsedstvo Republiške konference SZDL Slovenije je na seji 1. marca 1983 razpravljalo o Izhodiščih za javno razpravo o osnutku zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, zato, da bi v njej lahko čim več delovnih ljudi in občanov aktivno sodelovalo.

Objavljamo izhodišča in poglobitve novosti na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki jih je pripravila komisija izvršnega sveta skupščine SRS za izdelavo zasnove novega sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

I.

Z republiškim zakonom o pokojninsko-invalidskem zavarovanju in njegovo izpeljavo v samoupravnih splošnih aktih zaključujemo dolgoročni proces oblikovanja novega pokojninsko-invalidskega sistema, ki bo usklajen z ustavo, zakonom o združenem delu in z zakonom o razširjeni reprodukciji in minullem delu ter bo temeljil na uveljavljenem samoupravnem in ekonomskem položaju delavcev v združenem delu in drugih delovnih ljudi. K sprejetju republiškega zakona nas zavezuje tudi že sprejeti zvezni zakon, ki se začne uporabljati 1. 7. 1983.

Izvršni svet skupščine SRS je pripravil osnutek zakona, ki konkretizira temeljna izhodišča in sistemske rešitve, načeloma potrjene že v fazi priprave predloga za izdajo zakona ter sprejete na sejah zborov skupščine SRS 28. 9. 1982.

Zakon o pokojninsko-invalidskem zavarovanju je eden najpomembnejših sistemskih zakonov za zagotavljanje socialne varnosti delovnih ljudi in občanov, zato predsedstvo RK SZDL sprejema predlog ter daje pobudo za široko, organizirano javno razpravo o osnutku tega zakona.

SZDL Slovenije v sodelovanju z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, še posebej zvezo sindikatov, prevzema odgovorno nalogo, da organizira, spremlja in koordinira javno razpravo v vseh temeljnih okoljih – v temeljnih delegacijah in konferencah delegacij; še posebej pa v krajevnih skupnostih in temeljnih organizacijah združenega dela ter drugih organizacijah in skupnostih.

Osnovni namen javne razprave je omogočiti delovnim ljudem in občanom, da v demokratičnem poteku organizirane in usmerjene razprave izrazijo in oblikujejo svoje neposredne interese, mnenja, predloge in stališča za oblikovanje takega sistema pokojninsko-invalidskega zavarovanja, ki bo izraz njihovega samoupravnega in ekonomskega položaja, tekočega in

minulega dela in bo omogočal zadostno materialno in socialno varnost za starost, ob zmanjšanju ali izgubi delovne zmožnosti ter zagotavljal pravico do družinske pokojnine.

II.

V javni razpravi o osnutku zakona je treba upoštevati celovitost sistema pokojninsko-invalidskega zavarovanja, temelječega na že sprejetih določilih zveznega zakona, ki ureja temeljne pravice in določa načela pokojninsko-invalidskega zavarovanja, ter izpeljavo in konkretizacijo obeh zakonov v statutu SPIZ in samoupravnih splošnih aktih organizacij združenega dela.

Že med pripravljanjem izhodišč novega sistema je bilo ugotovljeno, da v sedanjih zaostrenih družbenoekonomskih razmerah ni pogojev za bistveno širjenje pravic in s tem tudi možnosti za uresničitev vsega, kar pričakujejo delovni ljudje od novega zakona. To je treba v javni razpravi imeti pred očmi pri iskanju najbolj sprejemljivih rešitev glede pravic in obveznosti zavarovancev ter upoštevanje realne možnosti združenega dela.

Med najpomembnejša vprašanja, glede katerih se je treba opredeliti v javni razpravi, sodijo predvsem:

- ali sta vloga in samoupravni položaj delavcev v združenem delu in drugih delovnih ljudi in občanov ter uživalcev pravic iz pokojninsko-invalidskega zavarovanja v osnutku zakona ustrezno opredeljena, tako v oblikovanju sistema kot tudi pri organiziranosti ter izpeljavi delegatskega sistema v Skupnosti pokojninsko-invalidskega zavarovanja;

- izpeljava usmeritve, da je treba čim več vprašanj pokojninsko-invalidskega zavarovanja reševati po samoupravni poti – v organizacijah združenega dela in v okviru Skupnosti pokojninsko-invalidskega zavarovanja, v skladu s samoupravnimi družbenoekonomskimi razmerami v združenem delu;

- možnosti uresničevanja nekaterih novih pravic ter zagotavljanje sredstev, potrebnih za financiranje pokojninsko-invalidskega zavarovanja v okviru razvojnih planov, ob upoštevanju materialnih možnosti združenega dela ter rast družbene produktivnosti in družbenega dohodka;

- izpeljava in konkretizacija načela minulega dela v republiškem zakonu, v okviru določil zveznega zakona in zakona o razširjeni reprodukciji in minullem delu, ki določa, da delavec uveljavlja del osebnega dohodka tudi po prenehanju delovnega razmerja v temeljni organizaciji združenega dela, v skladu s samoupravnim splošnim aktom. S tem se bo uresničilo načelo, da naj bo položaj upokojenega delavca nadaljevanje položaja, ki ga je imel v aktivni dobi;

- uvedba enotnega sistema pokojninsko-invalidskega zavarovanja za vse delavce in druge delovne ljudi na osnovi njihovega minulega in tekočega dela ter rezultatov dela; v tem okviru se je treba posebej opredeliti glede:

- vključitve vseh kmetov v enoten sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki temelji na opravljanju kmetijske dejavnosti kot edinega in glavnega poklica;

- položaja pravic in obveznosti oseb, ki opravljajo samostojno gospodarsko ali drugo poklicno dejavnost; obveznega zavarovanja vrhunskih športnikov;

- spremembe na področju invalidskega zavarovanja, ki terjajo večjo odgovornost in obveznost organizacij združenega dela pri odpravljanju neposredne nevarnosti za nastanek invalidnosti in spremenjeni delovni zmožnosti, rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov; pri tem velja posebej opozoriti na nerešeno vprašanje, kako zagotoviti socialno varnost duševno in telesno prizadetim osebam, ki zaradi prirojene invalidnosti niso sposobne opravljati pridobitnega dela;

- nekateri instituti pokojninsko-invalidskega zavarovanja, ki se v republiki Sloveniji ponovno uvajajo in so bili izpostavljeni že ob predlogu za izdajo zakona oziroma v razpravah ob pripravi zveznega zakona;

- ponovna uvedba možnosti za predčasno upokojitve;

- možnost vštevanja beneficirane zavarovalne dobe v dejanskem trajanju;

- vprašanje o primernosti izenačevanja nekaterih pogojev za doseg pravic iz tega zavarovanja med moškimi in ženskimi, glede na ustavno načelo o enakopravnosti obeh spolov;

- oblikovanje pokojninske osnove pri delavcih –

naših državljanov, ki so sklenili delovna razmerja z našo organizacijo združenega dela, katera opravlja delo v tujini.

III.

1. **Javna razprava** o osnutku zakona bo tekla od objave gradiva v Poročevalcu skupščine SRS – od 21. februarja do konca aprila 1983.

2. **Gradivo za javno razpravo** je v celoti objavljeno v Prilogi II Poročevalca skupščine SRS, 21. 2. 1983, ter v delegatskem poročevalcu Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja in obsega:

– osnutek zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju z obrazložitvijo,

– pregled novosti na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja po zakonu o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (veznem zakonu),

– kvantifikacijo novih rešitev v osnutku zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju,

– okvirne zasnove novega statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji.

Krajše gradivo, ki bo opozorilo predvsem na poglobljene novosti v sistemu pokojninsko invalidskega zavarovanja, pa bo objavljeno v dnevnem in drugem informativnem tisku (Delo, Delavska enotnost – priloga »Vzajemnost« in Kmečki glas) ter po potrebi v lokalnem časopisu.

3. **Stroške organiziranja** javne razprave, tiskanja gradiva in druge stroške sorazmerno prevzamejo vsi organizatorji javne razprave (skupščina SRS, SPIZ, SZDL, Zveza sindikatov Slovenije).

4. Predsedstvo RK SZDL Slovenije nalaga svetu za socialno in zdravstveno politiko, da organizira in koordinira javno razpravo. V ta namen je Svet že imenoval poseben koordinacijski odbor, v katerem sodelujejo predstavniki vseh družbenopolitičnih organizacij, skupščine SRS in IS skupščine SRS, Skupnosti socialnega varstva Slovenije in Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Koordinacijski odbor bo operativno vodil, spremljal in koordiniral razpravo, zbiral predloge, pripombe in stališča udeležencev v javni razpravi ter pomagal pri usmerjanju razprav v občinah. Občinske konference SZDL pooblastijo svoje organe ali imenujejo podobne odbore za organiziranje in spremljanje javne razprave v občinah.

Strokovno pomoč pri usmerjanju in spremljanju razprave ter strokovno obravnavo predlogov med razpravo mora prevzeti predlagatelj gradiva ter Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

5. Pred pričetkom javne razprave v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela bodo v republiki in občinah organizirani seminarji za družbenopolitične in strokovne nosilce razprave, da bo zagotovljena usmerjena in vsebinsko poenotena razprava.

IV.

Za zagotovitev demokratične in učinkovite javne razprave je potrebno, da se poleg SZDL neposredno angažirajo tudi vse druge družbenopolitične organizacije in da se že v začetku javne razprave opredelijo glede najpomembnejših vprašanj in dilem, ki izhajajo iz osnutka zakona. Poleg družbenopolitičnih organizacij naj v razpravi sodelujejo tudi družbene organizacije in društva ter gospodarske in druge organizacije in skupnosti.

1. **SZDL** bo organizirala javno razpravo v okviru krajevnih konferenc, občinskih konferenc in Republiške konference SZDL ter družbenih organizacij in društev.

– v svojih sekcijah in drugih oblikah dela na vseh nivojih organiziranosti

– s širšimi posveti v KS in občinah

– s tematskimi razpravami o posameznih vprašanjih pokojninsko-invalidskega sistema.

Vse razprave morajo biti organizirane v sodelovanju s temeljnimi delegacijami in konferencami delegacij, skupinami delegatov za DPS in SS (socialnega varstva in SPIZ), ki bodo obravnavale predloženi zakon. Odgovornost in dolžnost SZDL je ustvariti možnosti za široko demokratično razpravo o predlaganih rešitvah v novem zakonu.

V skladu s svojo vlogo družbenopolitičnega nosilca in organizatorja javne razprave bo socialistična zveza spodbujala, spremljala in usklajevala razpravo v vseh družbenopolitičnih in družbenih organizacijah in društvih.

Po zaključku razprav v krajevnih skupnostih in občinah, v organizacijah združenega dela, v družbenopolitičnih in družbenih organizacijah in društvih bodo **občinske konference SZDL** povzele in ocenile razprave, pripombe, mnenja in stališča, o njih razpravljale ter z ugotovitvami seznanile udeležence razprave v občini ter koordinacijski odbor za organiziranje in koordiniranje javne razprave pri RK SZDL. Ta bo na osnovi zaključnih poročil in stališč občinskih konferenc SZDL ter razprav na republiški ravni pripravil **skupno poročilo** za obravnavo na predsedstvu RK SZDL Slovenije, ki ga bo predložilo skupščini SRS. RK SZDL bo svoja stališča, z argumenti iz javne razprave, uveljavljala predvsem v družbenopolitičnem zboru skupščine SRS.

2. **Zveza sindikatov** bo organizator razprave v združenem delu. Razpravo bo organizirala v osnovnih organizacijah sindikata, občinskih in medobčinskih svetih ZSS kakor tudi v strokovnih sindikatih. Pri tem bo najtesneje sodelovala s temeljnimi delegacijami za zore združenega dela in SIS s področja socialnega varstva.

Hkrati bo spremljala posebne tematske razprave o posameznih področjih, zlasti invalidskem zavarovanju delavcev v združenem delu.

3. **Zveza komunistov, ZSMS in Zveza združenih borcev** se bodo kot sestavni deli fronte organizirano vključili v javno razpravo, zlasti z vidika idejnopolitičnih izhodišč in drugih pomembnih vprašanj, ki neposredno zadevajo interese delavcev, borcev ter še posebej potrebe in interese mladih.

4. Poglobljena delegatska razprava bo tekla v delegacijah v **skupnostih socialnega varstva** in še posebej v temeljnih delegacijah, konferencah delegacij in zborih delegatov v okviru **Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja**.

5. **Zveza društev upokojujencev** bo organizirala in spremljala razpravo v krajevnih in občinskih društvih upokojujencev ter s stališči seznanila SZDL oz. sindikat.

6. **Zadružna zveza in kmetijske zadruge** bodo organizirale in usmerjale razpravo med združenimi in individualnimi kmeti.

7. Posebno pomembno vlogo imajo v javni razpravi **sredstva javnega obveščanja** (tisk, radio, TV), ki morajo spremljati razpravo v posameznih okoljih ter o njej sproti obveščati delovne ljudi in občane, hkrati pa naj bi s hitrim obveščanjem konkretno prispevala h konfrontaciji mnenj in stališč ter demokratičnemu dialogu udeležencev razprave.

Na podlagi teh izhodišč naj družbenopolitične organizacije, samoupravne interesne skupnosti in drugi neposredni nosilci najširše javne razprave pripravijo lastne konkretne programe, po katerih jo bodo organizirali in usmerjali.

Okvirni potek razprave in sprejemanje zakona o pokojninsko-invalidskem zavarovanju

10. februar 1983	– IS skupščine SRS sprejel osnutek zakona
11. februar 1983	– konstituiran koordinacijski odbor za organiziranje in koordiniranje javne razprave
23. februar 1983	– objava osnutka zakona v tematski številki Poročevalca skupščine SRS ter predložitev delegatom in drugim udeležencem javne razprave
25. februar 1983	– obravnava izhodišč za javno razpravo na svetu za socialno in zdravstveno politiko pri predsedstvu RK SZDL
1. marec 1983	– sprejem izhodišč javne razprave na predsedstvu RK SZDL Slovenije
2. marec 1983	– razprava o novostih in odprtih vprašanjih v sistemu pokojninskega in invalidskega zavarovanja na seji predsedstva SRS
3. marec 1983	– razgovor z novinarji o osnutku zakona ter spremljanju javne razprave (poseben program)
4. marec 1983	– republiški seminar za aktiviste – udeležence razprave v občinah in v združenem delu
7.–11. marec 1983	– seminarji v vseh občinah za usmerjanje razprave v združenem delu in krajevnih skupnostih

od 23. februarja do 30. aprila 1983

- **javna razprava o osnutku zakona:** razprava v temeljnih delegacijah in konferencah delegacij za DPS in SIS (Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja in Skupnost socialnega varstva Slovenije); v osnovnih organizacijah ZSS temeljnih organizacijah združenega dela; v kmetijskih zadrukah; v krajevnih konferencah SZDL; širši posveti v krajevnih skupnostih in občinah; tematski posveti in razgovori o posameznih vprašanjih pokojninsko-invalidskega zavarovanja; razprave v sekcijah oblikah dela SZDL; razprave v okviru drugih družbenopolitičnih in družbenih organizacijah in društvih, gospodarskih in drugih organizacijah in skupnostih
- ocene javne razprave na predsedstvih občinskih konferenc SZDL in sprejetje zaključnih poročil;
- obravnava zaključnega poročila javne razprave na svetu za socialno in zdravstveno politiko pri predsedstvu RK SZDL
- obravnava osnutka zakona, ocene ugotovitev iz javne razprave na predsedstvu RK SZDL, ki se nato predložijo skupščini SRS
- obravnava osnutka zakona in stališč predsedstva RK SZDL in zaključnega poročila na zborih skupščine SRS in na skupščini Skupnosti socialnega varstva Slovenije
- predložitev predloga zakona
- razprava o predlogu zakona
- sprejetje predloga zakona na zasedanju zborov skupščine SRS
- sprejetje sprememb in dopolnitev statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja

do 15. aprila 1983

25. april 1983

4. maj 1983

11. maj 1983

5. junij 1983

45 dni

20. julij 1983

do 31. 12. 1983

POGLAVITNE NOVOSTI NA PODROČJU POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA*

Dne 22. aprila 1982 je bil sprejet novi zvezni zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Uradni list SFRJ št. 23/82), ki se začne uporabljati 1. 7. 1983 in narekuje izdajo novega republiškega zakona na tem področju. Tako je dne 28. 9. 1982 skupščina SR Slovenije sprejela predlog za izdajo republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju s predlaganimi sistemskimi rešitvami in temeljnimi izhodišči. Na tej podlagi in na podlagi pripomb in predlogov, danih v razpravah ob sprejemanju predloga, ki so mu bile priložene tudi teze za novi osnutek zakona, je bilo pripravljeno delovno besedilo osnutka republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Ker sodi urejanje tega področja v pristojnost federacije, republik in AP in samoupravne regulative, pri čemer je slednje treba krepiti in s samoupravnimi akti v samoupravnih postopkih urejati vse tisto, česar zaradi zagotovitve temeljnih pravic in širših družbenih interesov ni potreba urejati z zakonom, šele statut* Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter organizacij združenega dela pomenijo popoln in zaključen sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Delovno besedilo osnutka zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju bo do konca meseca aprila 1983 v javni razpravi. Ker je gradivo opremljeno s podrobnejšimi obrazložitvami novosti, ki jih prinašata zvezni in republiški zakon, izdelane so kvantifikacije novih rešitev in izhodišča za novi statut skupnosti, je treba le opozoriti na temeljne novosti na tem področju, ki bodo predmet javnih obravnav.

TEMELJNE DOLOČBE IN MINULO DELO V SISTEMU POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

Poglavje o temeljnih določbah, ki daje vsebinsko osnovo celotnemu sistemu pokojninskega in invalid-

skega zavarovanja, je v zveznem zakonu novo. Gre za novosti, ki temeljijo na določbah nove ustave in zakona o združenem delu.

V temeljnih določbah so tako opredeljena temeljna načela sistema, vsebina in obseg zakona, obveznost pokojninskega in invalidskega zavarovanja, povezanost sistema z združenim delom, pravice na podlagi minulega dela, samoupravljanje, vloga upokojenca in organizacij sindikata ter zagotavljanje sredstev in planiranje.

S sprejetjem ustave in zakona o združenem delu se je pokazala potreba po uskladitvi sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja z novim samoupravnim in družbenoekonomskim položajem delavcev v združenem delu in drugih delovnih ljudi. Sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja je bilo

treba izpopolniti, da bi postal integralna sestavina sistema samoupravnih družbenoekonomskih odnosov v združenem delu.

Uresničevanje ustavnih načel o družbenoekonomskem in samoupravnem položaju delavcev v združenem delu, o funkciji in vlogi samoupravnih interesnih skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter načel o pristojnosti federacije in republik ter AP na tem področju je tako narekovalo spremembe v sedanjem sistemu pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Kot je bilo ocenjeno je temeljna pomanjkljivost sistema v tem, da ne spodbuja delavcev h krepitvi materialne osnove njihovega in družbenega dela ter k večji produktivnosti dela, ker izločanje večjih sredstev za razširjeno reprodukcijo ne vpliva na višino pokojnine. Pokojnina je odvisna le od prejetega osebnega dohodka kot edinega temelja, na katerem se oblikuje pokojninska osnova. Osnovni in začetni materialni kriterij v kvantifikaciji pokojninske osnove, višine pokojnine in izgradnje sistema pokojninskega zavarovanja bi moralo biti minulo delo, zato je bilo prizadevanje SR Slovenije pri pripravi in sprejemanju novega zveznega zakona usmerjeno tako, da bi bila opredelitev višine zneska pokojnine delavca neposredno odvisna od njegovega združenega minulega dela oziroma prispevka k povečani produktivnosti družbenega dela. To bi pomenilo vgrajevati v sistem delitve proizvodov družbenega dela tudi velike materialne stimulanse za tehnično-tehnološki razvoj.

Minulo delo kot družbenoekonomska kategorija je poleg načel vzajemnosti in solidarnosti opredeljeno kot najpomembnejše temeljno načelo v sistemu pokojninskega in invalidskega zavarovanja, z namenom, zagotoviti takšen družbenoekonomski položaj upokojencev, da bo odraz in nadaljevanje družbenoekonomskega položaja, ki so ga imeli kot delavci v združenem delu.

Tako je v novem zveznem zakonu pravica do pokojnine opredeljena kot pravica iz minulega dela in s tem kot oblika družbenoekonomskih odnosov, pokojninski sistem pa kot integralni del združenega

* - novosti po zveznem zakonu o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja in predvidene novosti v osnutku republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju

*in drugi samoupravni akti

dela. Določeno je, da pokojninsko in invalidsko zavarovanje kot sestavni del združenega dela temelji na družbenoekonomskih odnosih pri pridobivanju, razporejanju in upravljanju dohodka, ki ga ustvarjajo delavci na podlagi minulega dela upokojencev ter s svojim živim in minulim delom. Vendar pa je kljub takšni opredelitvi načelo minulega dela realizirano v sistemu do tistih okvirov, ki jih dopušča razvoj razmerij v delitvi dohodka in sredstev za osebne dohodeke. Pri pripravi in sprejemanju novega zveznega zakona je prevladalo stališče, da mora biti minulo delo obdelano in izpeljano v delitvenem sistemu v organizacijah združenega dela in da mora zato osebni dohodek kot rezultat živenga in minulega dela ostati merilo prispevka delavca, upoštevan tudi pri oblikovanju položaja upokojenca. Ocenjeno je bilo, da je osebni dohodek v praksi edini znani in uporabni kazalnik delavčevega minulega dela. Ker torej minulo delo še ni izpeljano v sistemu delitve osebnih dohodkov, ki je še vedno zgolj integralni prikaz celotnega delavčevega delovnega prispevka – živenga in minulega dela – tudi pokojninski sistem ni dosledneje upošteval načela, da je pokojnina rezultat delavčevega minulega dela. To pomeni, da je za izračun pokojninske osnove kot podlage za odmero pokojnine ohranjen celotni osebni dohodek delavca in ne zgolj tisti del, ki je rezultat njegovega minulega dela ter s tem povečanja materialne podlage dela. Takšno rešitev je torej narokoval zlasti pomanjkanje meril na področju razširjene reprodukcije in delitve sredstev za osebne dohodeke. Sprejete rešitve so torej takšne, da so tudi v praksi izvedljive, ker so merila znana in vpeljana.

Prizadevanja in pričakovanja SR Slovenije s tem niso bila v celoti uresničena. V danih okvirih zveznega zakona je zato v osnutku republiškega zakona predvideno, da bi se pokojnine usklajevale ne le po gibanju nominalnih osebnih dohodkov, temveč tudi po rasti družbene produktivnosti dela, s čimer bi zagotovili večjo odvisnost pokojnine od minulega dela. Družbena produktivnost ni vedno in v celoti zaobsežena v rasti nominalnih osebnih dohodkov, gre torej za možnosti iskanja korektivov na podlagi minulega dela.

Pot je začrtana in znana in skladno z razvojem bodo možne dopolnitve, ko bodo naložbe minulega dela in njihovi pozitivni ekonomski učinki podlaga za oblikovanje osebnega dohodka iz minulega dela. Treba je upoštevati, da je pokojninski sistem integralni del združenega dela in posledični sistem delitvenega sistema.

Glede na pomen minulega dela so kot temeljne pravice določene:

- pravica do odmere pokojnine po povprečju delavčevih valoriziranih osebnih dohodkov, pridobljenih v določenem obdobju;
- pravica do ponovne odmere pokojnine na podlagi osebnega dohodka, ki ga je na podlagi minulega dela pridobil po uveljavitvi pravice do pokojnine, v skladu z zveznim zakonom;
- pravica do usklajevanja pokojnine z gibanjem nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike oziroma avtonomne pokrajine;
- druge pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, določene z zakonom in samoupravnim splošnim aktom samoupravne interesne skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

V splošnih določbah osnutka republiškega zakona so posebej poudarjene le načelne novosti zveznega zakona in tiste, ki jih prinaša novi republiški zakon, tako je poudarjeno načelo, ki opredeljuje naravo pokojnine kot pravice iz minulega dela, načelo enotnega pokojninskega in invalidskega zavarovanja delavcev v združenem delu in drugih delovnih ljudi, ker so v sistem vključeni tudi kmetje na območju SR Slovenije in načelo o preprečitvi invalidnosti.

Sprejete novega zveznega zakona in republiškega zakona pa narekuje tudi sprejete statuta in drugih samoupravnih splošnih aktov skupnosti.

Bistvene spremembe v statutu skupnosti niso potrebne, saj je sedaj veljavno besedilo, ki ga je skupščina skupnosti sprejela v decembru 1981, že predpostavilo nekatere rešitve, ki izhajajo iz nove ureditve. Tako so spremembe in dopolnitve predvsem uskladitvene narave oziroma bo treba pravice in obveznosti, določene z zakonom, konkretizirati in dokončno izpeljati.

Temeljne pravice

V obsegu so določene temeljne pravice kot doslej ter s tem zagotovljena raven pravic, dosežena v dosedanjem razvoju. Kot temeljne pravice so določene: pravica do starostne pokojnine; pravica do razporeditve na druga ustrazna dela oz. naloge; pravica do ustrezne zaposlitve delovnih invalidov; pravica do prekvalifikacije ali dokvalifikacije ter do ustreznih denarnih nadomestil; pravica do invalidske pokojnine; pravica do družinske pokojnine in pravica do denarnega nadomestila za telesno okvaro.

Zavarovanci

V krogu zavarovancev so novosti, določene z zveznim zakonom, naslednje:

- zagotovljeno je obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje delavcev, ki so v delovnem razmerju, ne glede na dolžino delovnega časa. Doslej so imeli te pravice le delavci, ki so delali najmanj polovico polnega delovnega časa;
- določeno je obvezno zavarovanje, če z mednarodno pogodbo ni drugače urejeno, detaširanih delavcev in drugih delavcev, zaposlenih v naših organizacijah, ki izvajajo dela v tujini;
- določeno je obvezno zavarovanje tudi v posameznih primerih, ki izvirajo iz odnosov naše države s tujino.

Tako so pri določanju kroga zavarovancev upoštevane tudi določbe zakona o varstvu državljanov SFRJ na začasnem delu v tujini.

Določeno je, da se v skladu z republiškim zakonom obvezno zavarujejo delovni ljudje, ki z osebnim delom samostojno opravljajo kot poklic umetniško ali drugo kulturno, odvetniško ali drugo poklicno dejavnost, delovni ljudje, ki z osebnim delom samostojno opravljajo dejavnost z delovnimi sredstvi, ki so lastni na območju, kmetje in člani njihovega gospodarstva, ki so združili svoje delo, zemljišče, delovna sredstva in druga sredstva v njihovi lasti v kmetijsko zadrugo ali druge oblike združevanja kmetov. Za kmete in člane njihovih gospodarstev, ki delajo s sredstvi, na katerih ima kdo lastninsko pravico, niso pa združili dela in sredstev, zakon določa le možnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja, odločitev pa prepušča republiškim zakonom.

Tako je torej določeno tudi obvezno zavarovanje vseh delovnih ljudi, ki opravljajo samostojne dejavnosti.

Na tej podlagi je v osnutku republiškega zakona predvidena celostna vključitev v pokojninsko in invalidsko zavarovanje vseh oseb, ki opravljajo samostojne dejavnosti kot edini ali glavni poklic, ne glede na članstvo v poklicni strokovni organizaciji. Ker je bilo na območju SR Slovenije zavarovanje teh obvezno že od 1. 1. 1973 dalje, so novosti zlasti tiste, pri katerih gre za izenačitev položaja, pravic in obveznosti te kategorije delovnih ljudi z delavci v združenem delu. Tako ne bo več potrebe po sklepanju pogodb med skupnostjo pokojninskega in invalidskega zavarovanja in organizacijami teh oseb, pogoj za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je le opravljanje samostojne gospodarske ali poklicne dejavnosti kot edinega ali glavnega poklica in prijaja v zavarovanje pri skupnosti. Kot osnova zavarovanja je predviden dejanski osebni dohodek, pavšalna osnova, ki jo določi skupnost, pa le v izjemnih primerih, ko določitev osnove po dohodku ni možna. Predvidena je možnost »dokupa let« za vse zavarovance, ne glede na to, ali so zavarovani iz naslova delovnega razmerja ali opravljanja samostojne poklicne ali kmetijske dejavnosti. Tako je omogočeno s plačilom ustreznih prispevkov vstevati delovno dobo iz naslova samostojne dejavnosti za čas, ko še ni bilo uvedeno obvezno zavarovanje.

Novost je tudi obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje vrhunskih športnikov, saj so bili doslej zavarovani le profesionalni športniki. Obvezno zavarovanje vrhunskih neprofesionalnih športnikov je bilo že doslej uvedeno v drugih republikah in AP. Omogočeno jim je tudi naknadno priznanje obdobja, ko je imel posameznik lastnost vrhunskega športnika, pod pogojem, da je plačeval prispevke. Po oceni Telesnokulturne skupnosti SR Slovenije je bilo v obdobju po 15. maju 1945 v SR Sloveniji približno 300 vrhunskih športnikov, ki so imeli v povprečju 4 leta lastnost vrhunskega športnika, sedaj pa je po

oceni približno 100 oseb, ki izpolnjujejo pogoje za zavarovanje iz tega naslova.

Novost je obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje vseh kmetov in članov njihovih gospodarstev, ki opravljajo kmetijsko dejavnost kot edini ali glavni poklic; ne glede na dohodek, ki ga ustvarjajo. Od ustvarjenega dohodka in plačanih prispevkov je nato odvšeden obseg pravic oziroma obseg zavarovanja. Kmetje in člani njihovih gospodarstev, ki imajo po predpisih o združevanju kmetov status združenega kmeta in ki plačujejo prispevek najmanj v višini zneska zajamčene pokojnine, so zavarovani v enakem obsegu kot delavci v združenem delu. Kmetje, ki nimajo statusa združenega kmeta, in združeni kmetje, ki plačujejo prispevke oziroma so zavarovani po osnovi, ki je nižja od zneska zajamčene pokojnine, pa imajo le pravice, določene v zakonu, t. j. pravico do starostne, invalidske in družinske pokojnine.

V podrobnostih se osnutek ravna po dosedanjih praksi pri zavarovanju oseb, ki opravljajo samostojne dejavnosti. To pomeni, da bi kmetje, pri katerih se ne ugotavlja osebni dohodek, plačevali prispevke od zavarovalnih osnov, ki bi jih določila skupnost, v pokojninsko dobo bi se jim všteval čas obveznega starostnega zavarovanja kmetov in omogočen jim je dokup let.

V skladu z družbenimi usmeritvami za pospeševanje združevanja dela, sredstev in zemlje kmečkih proizvajalcev in s tem proizvodnjo večjih tržnih presežkov pa so v osnutku republiškega zakona predvideni posebni stimulanzi. Tako je npr. za združene kmete predvideno, da del obveznosti plačila prispevkov poravnava organizacije združenih kmetov in druge organizacije združenega dela, pod pogojem, da plačujejo prispevke najmanj od osnove za zajamčeno pokojnino, da so zavarovani v enakem obsegu kot delavci v združenem delu, imajo pravico do varstvenega dodatka, do denarnega nadomestila za telesno okvaro, do zajamčene borčevske pokojnine itd.

Predviden je tudi prehodni sistem za uživalce kmečkih pokojnin, ki naj bi tudi v prihodnje prejeli mali kmečki starostno pokojnino v skladu z zakonom o starostnem zavarovanju kmetov, in za kmete, starejše od 60 let, ki jim je dana možnost, da se vključijo v pokojninsko in invalidsko zavarovanje ali ostanejo zavarovani v starostnem zavarovanju kmetov in pridobijo pravico do kmečke starostne pokojnine v skladu z zakonom o starostnem zavarovanju kmetov, katerega uporaba je za te primere podaljšana.

S tem bi bila na istem nivoju zaščitena najbolj rizična kategorija starejših kmetov.

Predvideni so naslednji viri sredstev:

- prispevek iz osebnega dohodka oziroma dohodka na podlagi zavarovalnih osnov;
- prispevek iz dohodka od zemljišč in gozda, ki ga plačujejo zavezanci za davek od kmetijstva, ki niso zavarovani na podlagi opravljanja kmetijske dejavnosti, in
- prispevek od dohodka pri prenosu kmetijskega zemljišča s kmeta na družbenopravno ali fizično osebo v primeru, da se spremeni namembnost kmetijskega zemljišča.

Po izdelanih kvantifikacijah bi predlagani sistem pomenil večji prispevek kmetovalcev in polkmetov in manjšo solidarnost združenega dela od sedanje.

PRIDOBITEV IN ODMERA PRAVIC

Starostna pokojnina

Temeljni pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine so, tako kot doslej, določeni z zveznim zakonom. Bistvena pogoja sta določena starost, za zavarovanca 60 let in za zavarovanko 55 let, in določena delovna doba, ki se meri s pokojninsko dobo. Pri navedeni starosti potrebuje zavarovanec oziroma zavarovanka najmanj 20 let pokojninske dobe. Zakon pa omogoča, tako kot doslej, pridobitev pravice tudi s krajšo pokojninsko dobo od 20 let, vendar šele pri višji starosti – 65 let moški oziroma 60 let ženske – in najmanj 15 let dobe, ki mora biti izključno zavarovalna doba. Pri tej možnosti pa je opuščen dodatni pogoj, ki je bil predviden doslej, tako imenovana gostota zavarovalne dobe, kar pomeni, da je zavarovanec moral imeti v zadnjih 5 letih 40 mesecev oziroma 10 letih 80 mesecev zavarovalne dobe. Rešitev upošteva delavčevu minulo delo ne glede na čas, v katerem je delal.

Z izpolnitvijo 40 let pokojninske dobe – moški – oziroma 35 let pokojninske dobe – ženske – pa so izpolnjeni pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine ne glede na leta starosti.

Novost je torej le v tem, da se opusti gostota zavarovalne dobe pri možnosti pridobitve pravice s krajšo pokojninsko dobo kot 20 let, in sicer za zavarovance oziroma zavarovance, ki so izpolnili 60 oziroma 65 let starosti in 15 let zavarovalne dobe.

Republikam in AP je ponovno dana možnost, da uvedejo pravico do predčasne pokojnine. Z zveznim zakonom so določeni enotni pogoji, ki jih mora izpolnjevati delavec za pridobitev te pravice – starost 55 let (moški) in najmanj 35 let pokojninske dobe oziroma 50 let (ženske) in najmanj 30 let pokojninske dobe. V tem primeru je predvideno obvezno zmanjšanje pokojnine za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj, višina zmanjšanja pa je prepuščena republiki zakonodajalci oziroma samoupravni ureditvi. Novost pa je v tem, da je to zmanjšanje le začasno. Uživanje znižane pokojnine traja le toliko časa, kolikor je zavarovanec prej, pred izpolnitvijo določene starosti 60 oziroma 55 let, uveljavil pravico do pokojnine, torej največ 5 let. Ko dopolni moški 60 oziroma ženska 55 let, se jim od tedaj dalje izplačuje pokojnina v znesku, ki jim pripada glede na dopolnjeno pokojninsko dobo, to pa tudi nadalje pomeni ne 85-odstotno pokojnino od pokojninske osnove, temveč npr. pri 35 let (moški) oz. 30 let (ženske) 75-odstotno pokojnino od pokojninske osnove.

Pri odmeri starostne pokojnine je novost izpeljava valorizacije osebnih dohodkov, ki jih je zavarovanec dosegel v prejšnjih letih zavarovanja, preračunanih na vrednost osebnih dohodkov iz zadnjega leta dela. To pomeni naslednje: starostna pokojnina se odmeri od pokojninske osnove v odstotku, ki je odvisen od dolžine dopolnjene pokojninske dobe, pokojninska osnova pa se izračuna na podlagi mesečnega povprečja osebnih dohodkov, ki jih je zavarovanec dosegel v katerikoli zaporednih desetih letih zavarovanja, ki so zanj najugodnejša. Ker se osebni dohodki, ki se upoštevajo za izračun pokojninske osnove, uradno evidentirajo le od leta 1966 dalje, se za izračun pokojninske osnove vzamejo le osebni dohodki od vključno tega leta dalje. Zaradi medsebojne vrednostne primerljivosti osebnih dohodkov, doseženih v prejšnjih letih zavarovanja, pa je treba te valorizirati glede na gibanje povprečja osebnih dohodkov vseh zaposlenih na območju republik oziroma AP. Valorizacija se opravi tako, da se osebni dohodki, ki jih je zavarovanec dosegel v prejšnjih letih zavarovanja, preračunajo na vrednost osebnih dohodkov iz zadnjega leta dela, ne pa predzadnjega leta desetletnega obdobja, ki se vzame kot najugodnejše, kot je to bilo doslej. Novost pomeni, da bi bila pri enakomernem gibanju osebnih dohodkov pokojninska osnova približno enaka osebnemu dohodku iz zadnjega leta dela, pokojnina, odmerjena od tako določene pokojninske osnove, pa približno enaka pokojnini, odmerjeni od zneska povprečnega osebnega dohodka, ki ga je zavarovanec prejel v zadnjem letu dela. Za zdaj pa je ta novost še načelne narave. Njena uporaba je s posebno določbo v prehodnih določbah zakona odložena, pričetek uporabe bo določila skupščina SFRJ v družbenem planu Jugoslavije za obdobje 1986–1990. Rešitev zahteva precej večja finančna sredstva za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, kar glede na družbenoekonomsko razmere ta čas ni izvedljivo. Do tedaj pa se bodo osebni dohodki iz prejšnjih let valorizirali glede na povprečje osebnih dohodkov iz leta pred zadnjim letom dela.

Novost je tudi pravica do ponovne odmere pokojnine ob upoštevanju osebnega dohodka, ki ga je upokojenec dobil potem, ko je že užival pokojnino. To je pravica na podlagi minulega dela, njena uresničitev je vezana na predhodno ureditev osnov in meril za delitev osebnih dohodkov, doseženih na podlagi minulega dela v samoupravnih splošnih aktih organizacij združenega dela v skladu z določbami zakona o razširjeni reprodukciji in minulemu delu.

Z zveznim zakonom je zavarovancu, ki je izpolnil pogoje, zagotovljena tudi pravica do najnižjega zneska starostne pokojnine. Kateri pogoji morajo biti izpolnjeni, kolikšna je najnižja pokojnina in kako se uveljavlja, je prepuščeno ureditvi v samoupravnem splošnem aktu v skladu z republičkim zakonom. V tem primeru gre za ustrezno zagotovitev materialne

in socialne varnosti vsem tistim zavarovancem, ki pridobijo pravico do starostne pokojnine.

Na podlagi omenjenih novosti zveznega zakona je predlagana uvedba pravice do zajamčene in najnižje ter predčasne pokojnine.

V osnutku republiškega zakona je tako predvideno, da imajo pravico do zajamčene pokojnine zavarovanci, ki so uveljavili pravico do starostne pokojnine s pokojninsko dobo 40 let (moški) oziroma 35 let (ženske), in zavarovanci, ki so pridobili pravico do invalidske pokojnine zaradi invalidnosti, nastale zaradi poškodbe pri delu ali poklicne bolezni. Določitev zneska je prepuščena skupnosti, v osnutku pa je predvidena le omejitev, da ta ne more biti nižji od 55% povprečnega nominalnega osebnega dohodka na območju SR Slovenije zaposlenih delavcev, doseženega v preteklem letu. Tako bi npr. od 1. 1. 1983 znašala zajamčena pokojnina najmanj 7.777,55 din.

Zagotovitev pravice do najnižje oziroma minimalne pokojnine pa pomeni uresničitev načela o zajamčeni pokojnini za vse upokojene, to je, da se zavarovancem, ki so uveljavili pokojnino s krajšo dobo od polne pokojninske dobe, pokojnina odmeri najmanj od pokojninske osnove v višini 64,70% povprečnega nominalnega osebnega dohodka vseh na območju republike zaposlenih delavcev, doseženega v preteklem letu. Tako bi npr. od 1. 1. 1983 najnižja pokojninska osnova znašala 9.150,28 din, od te se v %, odvisno od pokojninske dobe, odmeri najnižja pokojnina. Najnižja možna pokojnina je torej 35% za zavarovance oziroma 40% za zavarovance s 15 leti pokojninske dobe.

V osnutku zakona je predvidena tudi možnost predčasne upokojitve, z znižanjem za 1,5% za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj oziroma v varianti 2%. Uvedba pravice do predčasne pokojnine je predvidena v vseh drugih republikah in AP na območju SFRJ z znižanjem od 0,5% do 1,33%.

Pri predčasni upokojitvi se pokojnina odmeri od pokojninske osnove, procentualno glede na pokojninsko dobo, in znaša torej pri 5 let manjši pokojninski dobi 10% manjšo pokojninsko osnovo. Poleg tega pa se zato, ker se začne pokojnina uživati 5 let prej glede na starost, za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj tudi dodatno zmanjša. Doslej se je zmanjševala, kjer je bila uvedena, za 1,33%.

Odkar velja sedanji sistem, so bile v SR Sloveniji zahteve za ponovno uvedbo predčasne pokojnine. Do konca leta 1973 je bila to pravica zavarovancu, določena z zveznim zakonom, ker je do tedaj vse zadeve na tem področju urejala federacija. Pravica je bila uvedena v sistem leta 1965 kot posledica zaostri- tve pogojev za pridobitev pravice do pokojnine, saj sta se takrat potrebna pokojninska doba in starost povečali za 5 let.

V skladu s svojimi specifičnostmi so jo po letu 1972 uvedle republike Srbije, Hrvaška, Makedonija in obe avtonomni pokrajini, republike Slovenija, Črna gora ter Bosna in Hercegovina pa ne. To je povzročalo v javnosti dosti polemike z navedbami, da gre za neenakopravnost, ker se v istem prostoru, na območju SFRJ, zadeve različno pravno urejajo, oziroma da gre za neenotne temeljne pravice.

Novi zvezni zakon prinaša spremembe tudi v veljavni sistem usklajevanja pokojnin. Uvaja obvezno usklajevanje pokojnin med letom, hkrati pa tudi izplačilo razlike v začetku koledarskega leta med pokojnino, ki pripada upokojencu po dokončni uskladi- tvi, in pokojnino, ki jo je prejel v preteklem letu za vse leto nazaj. Slednje pomeni uresničitev zahteve po sprotnem ali tekočem usklajevanju pokojnin. Ker pa to zahteva velika dodatna sredstva, prepušča zvezni zakon odločitev o tem, kdaj preiti na takšen sistem usklajevanja, skupnostim, s tem da ga morajo uveljaviti najkasneje do 31. 12. 1986. Osutek republiškega zakona upošteva novosti v zveznem zakonu in določa rast pokojnin med letom na račun rasti nominalnih osebnih dohodkov v tem letu v višini 90%, kar je spodnja meja za obvezno usklajevanje pokojnin med letom. V prehodnih določbah pa je predviden sistem postopnega prehoda na tekoče usklajevanje tako, da bi se postopoma povečeval odstotek povečanja pokojnin med letom glede na rast nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike v tem letu.

Predvidena je tudi možnost usklajevanja po rasti družbene produktivnosti, če je ta višja od rasti nomi-

nalnih osebnih dohodkov, in s tem možnost večje odvisnosti pokojnine od minulega dela.

S statutom skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja so glede oblikovanja pokojninske osnove in odmere pokojnine predvidene naslednje rešitve:

- v pokojninsko osnovo naj se poleg osebnega dohodka všteta tudi vsa nadomestila osebnega dohodka;

- v pokojninsko osnovo naj se pod določenimi pogoji, ki jih določa zakon, všteta tudi osebni dohodek, ki ga je zavarovanec dosegel takrat, ko je bil dolžan delati čez polni delovni čas;

- določeno bo način preračuna osebnega dohodka, če je bil ta dosežen v polnem delovnem času, krajšem od polnega ali daljšem od polnega delovnega časa;

- določeno bo oblikovanje pokojninske osnove za zavarovance, ki ne dosegajo osebnega dohodka (za kmete, nekatere osebe, ki opravljajo samostojne dejavnosti);

- konkretizirane bodo določbe o najnižji in najvišji pokojnini. Da bo uresničeno načelo enakopravnosti zavarovancev, bo treba predvideti vsakokratno ponovno odmero pokojnin, ki so bile odmerjene od najnižje pokojninske osnove, oziroma tistih, ki so bile omejene z zneskom najvišje pokojnine;

- določena bo lestvica za odmero starostne pokojnine. Pri tem bi veljalo ostati pri dosedanjem načinu, po katerem se zavarovancu za vsako nadaljnje leto po dopolnitvi pokojninske dobe 15 let odstotek za odmero poveča za 2% (za minimalno dobo znaša 35%), zavarovanci pa do dopolnitve 20 let pokojninske dobe za vsako leto 3% (najnižji za 15 let znaša 40%), nato pa tako kot moškemu 2% za vsako leto, in

- določena bo lestvica zmanjšanja pokojnine zaradi uveljavitve pravice do predčasne pokojnine, odvisno od sprejetega odstotka zmanjšanja pokojnine za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj.

Pravice na podlagi invalidnosti

Preostala delovna zmoglost

Invalidnost kot nesposobnost opravljanja določenih del in nalog oziroma izguba ali zmanjšanje sposobnosti za delo pomeni poleg individualne prizadetosti vsakega posameznika in njegove ožje okolice ter stalnega poteka rasti, širši družbeni problem, ki presega okvir socialnega zavarovanja. Njene posledice se še posebej kažejo na družbenoekonomskem področju, na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja pa v stalnem naraščanju števila upravičencev invalidskih pokojnin in drugih pravic na podlagi preostale delovne zmoglosti.

Temeljni cilj nove zakonske ureditve je poleg drugih ukrepov vzpostaviti tak sistem zavarovanja delavcev za riziko invalidnosti, ki bo z vsemi drugimi oblikami varstva delavcev odvrčal in preprečeval nastajanje invalidnosti, v primerih, ko v zavarovancevi delovni zmoglosti že nastanejo neke spremembe, pa uspešneje in popolneje vključeval delovne invalide v normalno življenjsko in delovno okolje.

Z novim zveznim zakonom je v tej smeri narejen pomemben korak z dvema temeljnima novostma.

Prvo pomeni nova, po vsebini širša definicija pojma invalidnosti. Invalidnost kot posledica trajnih sprememb v zdravstvenem stanju posameznika, ki jih ni mogoče odpraviti z ukrepi medicinske rehabilitacije, se ne ocenjuje kot doslej samo glede na dela in naloge, ki jih je delavec opravljal neposredno pred nastankom invalidnosti, temveč glede na vsa tista dela v TOZD, ki jih tudi naprej lahko opravlja glede na svojo strokovno izobrazbo ali z delom pridobljeno delovno zmoglost. To pomeni, da ne bo imela statusa invalida oseba, ki sicer ne more več opravljati del, ki jih je opravljala neposredno pred nastankom invalidnosti, lahko pa še naprej v celoti uspešno opravlja druga dela, ki ustrezajo njeni strokovni izobrazbi ali z delom pridobljeni delovni zmoglosti.

Takšna opredelitev daje širše možnosti razporejanja delavcev in s tem vključevanja delovnih invalidov v normalno življenjsko in delovno okolje, hkrati pa odpravlja večji del dosedanje III. kategorije invalidnosti.

*to pa tudi nadalje pomeni ne 85-odstotno pokojnino od pokojninske osnove, temveč npr. pri 35 let (moški) oz. 30 let (ženske) 75-odstotno pokojnino od pokojninske osnove.

Poleg na novo opredeljenega pojma invalidnosti opredeljuje novi zvezni zakon tudi pojme zmanjšane delovne zmožnosti, preostale delovne zmožnosti in izgube delovne zmožnosti. Navedena ureditev pa je v osnutku republiškega zakona dopolnjena še z opredelitvijo pojma drugega ustreznega dela v primerih, ko bo delavcem zaradi njihove zmanjšane delovne zmožnosti in hkrati v določenem obsegu ohranjene preostale delovne zmožnosti treba zagotoviti dela in naloge, ki jih bodo glede na svojo invalidnost še lahko opravljali.

Druga pomembna sistemska novost na tem področju, ki so jo narekovala tako dejanske razmere v zvezi z že omenjeno rastočo invalidizacijo kot tudi potrebo po uskladitvi pravne ureditve invalidskega zavarovanja z zakonom o združenem delu, je ureditev prenosa varstva invalidnosti na podlagi preostale delovne zmožnosti v organizaciji združenega dela. Nova zvezna ureditev temelji na izhodišču, da je treba zagotoviti uresničevanje pravic delovnim invalidom v združenem delu, torej tam, kjer invalidizacija nastaja. Tako naj bi sistem invalidskega zavarovanja dejansko postal sestavina sistema združenega dela. Temeljni cilj take ureditve je zagotoviti boljše in uspešnejše varstvo pri delu in s tem take delovne in življenjske razmere delavcev, da ne bo prihajalo do invalidizacije oziroma da bo ta skrčena v čim manjše možne okvire. Pri delavcih, pri katerih je še podana preostala delovna zmožnost, pa je treba zmanjševati obseg invalidskega upokojevanja z zagotavljanjem možnosti za njihovo normalno vključevanje v življenje in delo.

Na podlagi določil zakona o združenem delu o zagotavljanju pravic delovnim invalidom v organizacijah združenega dela novi zvezni zakon določa, da imajo delavci s preostalo delovno zmožnostjo pravico do dela z delovnim časom, ki ustreza tej zmožnosti, pravico do razporeditve na druga ustreznega dela in naloge, pravico do ustreznih zaposlitve in prekvalifikacije ali dokvalifikacije, ko je ta potrebna. Če si delavci pridobijo nekatere od navedenih pravic, pa so jim zagotovljena tudi ustreznega denarna nadomestila. Nadalje zvezni zakon določa, da delavci uveljavljajo in uresničujejo pravice na podlagi preostale delovne zmožnosti v temeljni ali drugi organizaciji združenega dela oz. delovni skupnosti, v kateri so delali v času nastanka invalidnosti. Uveljavljajo jih pod pogoji in na način, kot bodo to sami določili in uredili v svojih samoupravnih splošnih aktih.

Omenjena temeljna ureditev novega zveznega zakona je podrobneje opredeljena in konkretnije izpeljana v osnutku novega republiškega zakona, dokončna normativna ureditev pa je prepuščena tako samoupravnim splošnim aktom skupnosti kot organizaciji združenega dela. V osnutku republiškega zakona so zato konkretizirani pogoji za pridobitev pravic na podlagi preostale delovne zmožnosti, ločeno za zavarovance, ki so ob nastanku invalidnosti v delovnem razmerju, in tiste, ki niso. Določene so tudi vrste denarnih nadomestil, njihova višina ali le temeljna načela za njihovo odmero z določljivim minimalnega nivoja, ki naj delavcem zagotavlja socialno varnost. Delavcem s preostalo delovno zmožnostjo so zagotovljena naslednja denarna nadomestila: nadomestilo osebnega dohodka za čas čakanja na prekvalifikacijo oz. dokvalifikacijo ali razporeditev na drugo ustrežno delo, nadomestilo osebnega dohodka v času izvajanja prekvalifikacije ali dokvalifikacije ter nadomestilo zaradi dela s skrajšanim delovnim časom oz. manjšega osebnega dohodka zaradi dela na drugem ustreznem delu.

Nesporno je, da je delavcem tudi v prihodnje treba zagotoviti polni znesek denarnih nadomestil, če delajo s skrajšanim delovnim časom, tako da ta znaša razliko med osebnim dohodkom, ki ga delavec dejansko prejema, in tistim, ki bi ga prejemal, če bi delal polni delovni čas. Isti princip mora veljati tudi za denarna nadomestila oz. nadomestila osebnega dohodka, če dela na drugem ustreznem delu. V osnutku republiškega zakona je enak nivo obeh nadomestil zagotovljen tako zavarovancem, ki bodo pravico uveljavljali in uresničevali v organizacijah združenega dela, kot tistim, ki bodo te pravice tudi v prihodnje uresničevali v skupnosti.

Glede nadomestila osebnega dohodka za čas čakanja na prekvalifikacijo ali dokvalifikacijo oz. razporeditve na druga ustreznega dela in naloge ter nadomestila osebnega dohodka med prekvalifikacijo pa so v

osnutku republiškega zakona določeni le temelji za odmero teh nadomestil ter njihov najnižji možni nivo. To pomeni, da bodo organizacije združenega dela v teh okvirih, upoštevajoč svoje ekonomske zmožnosti in specifičnosti, morale ta vprašanja nadalje same razgrajevati in konkretno določati nivo nadomestil.

Delavci bodo, kot je bilo že omenjeno, vse pravice na podlagi preostale delovne zmožnosti uveljavljali v svoji organizaciji združenega dela. Dolžnost organizacij združenega dela pa bo, da delovnim invalidom pridobljene pravice tudi ustrezno zagotovijo. Obdržati jih bodo morale na delu in razporediti na ustreznega dela in naloge. To seveda često ne bo mogoče, saj organizacije združenega dela bodisi zaradi narave dejavnosti ali drugih okoliščin ne bodo imele na razpolago ustreznih del in nalog za svoje delovne invalide. V takšnih primerih bodo morale iskati in najti zaposlitve v drugih organizacijah združenega dela.

Tudi v prihodnje pa je na temelju širše solidarnosti celotnega združenega dela, zagotovljeno uresničevanje pravic v skupnosti za tiste delovne invalide, za katere matične organizacije iz objektivnih razlogov ne bodo mogle zagotoviti potrebnih sredstev. Objektivizacija primerov in razlogov bo prav gotovo eno najpomembnejših vprašanj, ki jih bodo delavci, združeni v skupnosti, urejali po samopravni poti. V osnutku republiškega zakona so namreč le primeroma navedene takšne okoliščine, kot npr. nadpovprečna stopnja invalidnosti, kljub uporabi vseh možnih ukrepov varstva pri delu, nadalje tehnologija proizvodnje v organizaciji združenega dela ali posamezni panogi gospodarske dejavnosti, glede na katero so delovni pogoji takšni, da onemogočajo ustrezno vključitev delovnega invalida v delovni proces, in drugi objektivni razlogi, za katere se bodo delavci dogovorili in jih določili v samoupravnem sporazumu o temeljih plana skupnosti. S tem sporazumom bodo hkrati opredelili nivo solidarnosti za zagotovitev pravic v primerih, ki jih bodo sami določili.

Poleg navedenega pa se bodo v skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja in s tem na temeljih širše solidarnosti tudi v prihodnje zagotavljale pravice tistim invalidom s preostalo delovno zmožnostjo, ki ob nastanku invalidnosti ne bodo v delovnem razmerju, nosilcem samostojnega osebnega dela in pri njih zaposlenim delavcem ter združenim kmetom.

Uresničevanje pravic na podlagi preostale delovne zmožnosti v organizacijah združenega dela nalaga tudi samim organizacijam, da zagotavljajo sredstva v te namene. S takšno ureditvijo v osnutku republiškega zakona se dosledno izpeljuje zasnova nove ureditve invalidskega varstva.

V variantni rešitvi osnutka pa so upoštevane tudi zahteve in predlogi iz razprav ob sprejemanju predloga za izdajo zakona. Po tej rešitvi naj bi se v skupnosti tudi v prihodnje, na temelju širše solidarnosti, v celoti združevala sredstva, ki so potrebna za zagotavljanje pravic na podlagi preostale delovne zmožnosti. S tem bi v bistvu ohranili sedanji način zagotavljanja sredstev, kar pomeni po svoji vsebini hkrati odklop od temeljnih ciljev nove zvezne zakonske ureditve na tem področju. Ne glede na to pa bi, upoštevaje že sprejete planske dokumente, za to srednjeročno obdobje kazalo urediti združevanje sredstev na takšen način vsaj do 1. 1. 1986.

Ob predpostavki da bo sprejeta predlagana ureditev zagotavljanja sredstev za uresničevanje pravic na podlagi preostale delovne zmožnosti neposredno v organizacijah združenega dela, pa še vedno ostaja vrsta pravic, ki jih bodo zavarovanci uresničevali v skupnosti in v te namene v njej tudi združevali potrebna sredstva. Gre za pravico do invalidske pokojnine v primeru popolne izgube delovne zmožnosti, nadalje za uresničevanje pravic tistih zavarovancev s preostalo delovno zmožnostjo, ki so pravice pridobili pred začetkom uporabe nove zakonske ureditve, ter seveda za že omenjene primere širše solidarnosti, ko organizacije združenega dela iz objektivnih razlogov ne bodo mogle same zagotoviti potrebnih sredstev.

Pri določanju višine in stopenj prispevkov skupnosti pa bi bolj kot doslej morala priti do izraza in biti upoštevana prizadetost organizacij združenega dela in doseženi uspehi na področju prevencije invalidnosti. Obveznosti organizacij združenega dela bi morale biti diferencirane tako, da bi manj sredstev v okviru skupnosti združevala tiste organizacije ali panoge

dejavnosti, ki bi z istimi ali večjimi naporimi dosegale večje rezultate pri izvajanju preventivnih ukrepov in ukrepov varstva pri delu in s tem zmanjševale stopnjo invalidizacije.

Invalidska pokojnina

V najtežjih primerih delavčeve prizadetosti to je popolne izgube delovne zmožnosti, kot v tistih primerih preostale delovne zmožnosti, ko zaradi izpolnitve določenih let starosti ali zdravstvenega stanja delavca prekvalifikacija ni več možna ali smotna, brez te pa ni mogoča razporeditev na druga dela in naloge, je zavarovancem zagotovljena, če so izpolnjeni predpisani pogoji, pravica do invalidske pokojnine. To pravico bodo delavci tudi v bodoče uveljavljali v skupnosti.

Pri pogojih za pridobitev pravice do invalidske pokojnine so tako kot doslej tudi v novem zveznem zakonu ohranjene razlike glede na vzrok nastanka invalidnosti. Kadar je vzrok invalidnosti poškodba na delu ali poklicna bolezen, pridobitev pravice do invalidske pokojnine ni pogojena z izpolnitvijo določene pokojninske dobe. Ta pa je ohranjena v primerih, ko je vzrok invalidnosti bolezen ali poškodba izven dela, z odpravo dosejanega pogoja gostote zavarovalne dobe za primere, ko so izpolnjeni minimalni pogoji za pridobitev pravice do invalidske pokojnine.

V samoupravnem splošnem aktu skupnosti bo treba opredeliti osnove za odmero invalidske pokojnine:

- določiti bo treba pokojninsko osnovo za zavarovance, ki nimajo osebnega dohodka, ter
- odstotke za odmero invalidske pokojnine, upoštevaje pri tem različne vzroke za nastanek invalidnosti.

Pravice delavcev, pri katerih je podana neposredna nevarnost za nastanek invalidnosti ali spremenjena delovna zmožnost

Delavcem, pri katerih je podana neposredna nevarnost za invalidnost ali spremenjena delovna zmožnost, novi zvezni zakon zagotavlja pravico do razporeditve na ustreznega dela in naloge. Poudariti je treba, da v obeh navedenih primerih pri zavarovancu še ni podana invalidnost in torej dolžnost razporejanja delavcev ne temelji na pridobljenih pravicah iz invalidskega zavarovanja. Razporeditev delavcev, pri katerih obstaja nevarnost za nastanek invalidnosti, če bi še naprej opravljali določena dela in naloge, kakor tudi delavcev s spremenjeno delovno zmožnostjo, je namreč pomemben ukrep za preprečevanje invalidnosti.

Ker je prevencija invalidnosti pravica in dolžnost delavcev in s tem predvsem organizacij združenega dela, je tudi razporejanje delavcev v primeru neposredne nevarnosti za invalidnost ali spremenjene delovne zmožnosti izključno dolžnost organizacij združenega dela. V svojih samoupravnih splošnih aktih bodo morale urediti vsa vprašanja v zvezi z uresničevanjem in zagotavljanjem pravic delavcev do razporeditve v navedenih primerih.

Denarno nadomestilo za telesno okvaro

Denarno nadomestilo za telesno okvaro, bolj znano kot invalidnina, je temeljna pravica, določena z zveznim zakonom in zagotovljena vsem zavarovancem, ki izpolnjujejo določene pogoje. Temeljni razlog za zagotavljanje te pravice na podlagi telesne okvare, kot so izguba, poškodovanost ali znatnejša onesposobljenost posameznih organov ali delov telesa, ne glede na to, ali ta okvara povzroča invalidnost ali ne, je podan z dejstvom, da kot takšna otežuje normalno aktivnost organizma in zahteva večje napore pri zadovoljevanju življenjskih potreb.

Zavarovaneec pridobi pravico do denarnega nadomestila za telesno okvaro pod enakimi pogoji glede pokojninske dobe, ki veljajo za pridobitev pravice do invalidske pokojnine. To pomeni, da v primeru telesne okvare kot posledice poškodbe pri delu ali poklicne bolezni pogoj pokojninske dobe ni predviden. Če je telesna okvara posledica poškodbe izven dela ali bolezni, pa je za pridobitev pravice do denarnega nadomestila treba izpolnjevati pogoj pokojninske dobe, kot za pridobitev pravice do invalidske pokojnine.

Denarno nadomestilo za telesno okvaro kot posledico poškodbe pri delu ali poklicne bolezni se glede na odstotek telesne okvare pridobi pod ugodnejšimi

pogoji, kot če je telesna okvara posledic poškodbe izven dela ali bolezni. Nadomestilo se v takšnem primeru tudi obračuna v večjem znesku za enak odstotek telesne okvare. Konkretnejša merila in način odmere denarnega nadomestila za telesno okvaro pa bo določila skupnost s samoupravnim splošnim aktom.

Družinska pokojnina

Poleg rizika starosti in invalidnosti se delavci in drugi delovni ljudje zavarujejo tudi za primer svoje smrti in s tem zagotavljajo socialno varnost svojim družinskim članom. Z zveznim zakonom so določeni temeljni pogoji, ki jih mora izpolnjevati zavarovanec, da družinski člani lahko pridobijo pravico do družinske pokojnine.

Novosti pa so naslednje:

– razširjen je krog zavarovanih družinskih članov, ki lahko pridobijo pravico do družinske pokojnine, tudi na otroke brez staršev, ki jih je zavarovanec preživljal;

– pri splošnih pogojih za pridobitev pravice do družinske pokojnine je opuščena gostota zavarovalne dobe;

– ureditev posebnih pogojev, ki jih morajo izpolnjevati zavarovani družinski člani za pridobitev družinske pokojnine, je v celoti prepuščena republiški zakonski in samoupravni ureditvi;

– določen je najnižji nivo družinske pokojnine v višini 40% pokojninske osnove umrlega zavarovanca, če pokojnino uživajo trije ali več družinskih članov.

V osnutku republiškega zakona pa so novosti zlasti v širitvi kroga zavarovanih družinskih članov. Pravico pridobi tudi, kdor je z zavarovancem živel v življenjski skupnosti, ki je po zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih izenačena z zakonsko.

Osebe, ki bodo uveljavljale pravico do družinske pokojnine in skupnosti, bodo morale obstoj izvenzakonske skupnosti dokazati z ustrezno sodno odločbo, izdano v nepravdnem postopku pred rednim sodiščem.

Novost je tudi določitev pogojev, ki jih morajo izpolnjevati zavarovani družinski člani, da lahko pridobijo pravico do družinske pokojnine. Doslej so bili ti pogoji določeni z zveznim zakonom in s tem enotno urejeni na območju Jugoslavije. Ker je področje urejanja zakonske zveze in družinskih razmerij v izvorni pristojnosti republik in AP, je tudi določitev pogojev, ki jih morajo izpolnjevati družinski člani v celoti prepuščena republikam in AP, da jih uredijo v skladu s specifičnostmi na področju populacijske politike, zaposlitvene strukture, demografskih gibanj in v skladu z drugimi posebnostmi na svojem območju.

Z osnutkom novega republiškega zakona je upoštevajoč specifične v republiki Sloveniji in izhajajoč iz Ustave SR Slovenije, ki določa, da so občani enaki v pravicah in dolžnostih ne glede na spol, predlagana izenačitev vdove in vdovca, očeta in matere glede let starosti za pridobitev pravice do družinske pokojnine. Doslej določenih 45 let starosti vdove se zvišuje na 50 let in 60 let starosti vdovca znižuje na 50 let.

S statutom pa bo določeno, kdaj se šteje, da zavarovanec preživlja določene družinske člane, in bodo določeni odstotki za odmero družinske pokojnine.

PRIDOBITEV IN UVELJAVLJANJE PRAVIC BORCEV NOV

Tako kot doslej tudi novi zvezni zakon enotno in celovito ureja pravice borcev NOV.

Pogoji za priznanje pravice do starostne pokojnine borcev NOV pred 9. 9. 1943 oz. 13. 10. 1943 so nespremenjeni. Nova je rešitev, da se borec NOV lahko opredeli za to, da uveljavi pravico do starostne pokojnine po splošnih pogojih, s tem da se mu obdobja posebne dobe ne računajo v pokojninsko dobo. Doslej je bila dana le možnost, da se je borec NOV lahko opredelil za enojno vštevanje te dobe. Omenjena ureditev pa ima pravne posledice na delovno-pravnem področju. Borcu NOV je s tem dana možnost, da dela tudi po dopolnitvi polne pokojninske dobe, v katero se všteva posebna doba v dvojnem trajanju toliko časa, da dopolni pogoje za polno osebno pokojnino z enojnim vštevanjem ali brez vštevanja posebne dobe.

V skladu s splošnimi načeli, da se pokojnina odmerja od mesečnega povprečja osebnih dohodkov

katerihkoli najugodnejših desetih let zavarovanja, je tudi za borce NOV predvideno katerokoli petletno najugodnejše povprečje. Doslej se je pokojninska osnova izračunavala od povprečja osebnih dohodkov v zadnjih petih letih zavarovanja.

Pokojninska doba

Pokojninska doba vseh treh oblik, kot zavarovalna doba, zavarovalna doba, ki se šteje s povečanjem, in posebna doba je eden temeljnih pogojev za pridobitev pravice do pokojnine. Od njene dolžine je odvisen tudi obseg pravic oziroma višina pokojnine.

V novem zveznem zakonu je urejeno štetje pokojninske dobe od 1. 1. 1973 naprej. Za obdobja, dopolnjena do 31. 12. 1972, pa se tudi v prihodnje uporabljajo predpisi, ki so veljali do 31. 12. 1972.

Novosti pa so zlasti naslednje:

– ker je zagotovljeno obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje delavcem, ki so v delovnem razmerju, ne glede na dolžino delovnega časa, se tudi ta obdobja všteva v zavarovalno dobo. Odpravljen je dosedanji pogoj – najmanj polovica polnega delovnega časa – tako da se v zavarovalno dobo šteje čas delovnega razmerja, ne glede na njegovo dolžino;

– razširjen je krog oseb, katerim se v zavarovalno dobo všteva čas prekvalifikacije oziroma dokvalifikacije, tudi na obolele za paraplegijo, cerebralno in otroško paralizo;

– določeno je, da se v zavarovalno dobo všteva čas, ko je bila oseba zavarovanec pokojninskega in invalidskega zavarovanja kot združeni ali individualni kmet.

Novost v osnutku republiškega zakona pa je prekvalifikacija članstva v kmečkih delovnih zadrugah iz posebne dobe v zavarovalno dobo. S spremembo obdobja posebne dobe, priznane osebam, ki so bile v obdobju od 15. 5. 1945 do 31. 12. 1959 člani kmečkih delovnih zadrug na območju SR Slovenije, bo tistim, ki niso izpolnjevali minimalne zavarovalne dobe in zaradi tega niso mogli pridobiti pravice do pokojnine, omogočena pridobitev te pravice. S predlagano rešitvijo pa se vzpostavlja tudi enako obravnavanje članov kmečkih delovnih zadrug na območju Jugoslavije.

Kar zadeva zavarovalno dobo s povečanjem, v zveznem zakonu ni novosti, razen obveznosti revizije. Osnutek republiškega zakona pa predlaga izenačitev nosilcev samotojnega osebnega dela in pri njih zaposlenih delavcev, ki opravljajo težka in zdravju škodljiva dela, z delavci v združenem delu glede priznavanja beneficiranega staža.

Uveljavljanje in uživanje pravic

Zvezni zakon tako kot doslej določa načelo, da se pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja uveljavljajo v skupnosti, v kateri je bil delavec nazadnje zavarovan. Novost pa je izjema, da zavarovanec po lastni odločitvi lahko uveljavlja pravice tudi v skupnosti, v kateri je dopolnil pretežni del zavaroval-

ne dobe. V zvezi z novo ureditvijo invalidskega varstva in prenosom tega varstva v primerih preostale delovne zmožnosti na organizacije združenega dela pa je določeno, da delavci te pravice uveljavljajo v organizaciji združenega dela, v kateri so zaposleni ob nastanku invalidnosti. Pravice uveljavljajo pod pogoji in na način, določen v samoupravnem splošnem aktu organizacije združenega dela.

Postopek za uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja je v osnutku republiškega zakona v celoti prepuščen samoupravni ureditvi v skupnosti in samoupravnim splošnim aktom organizacij združenega dela za primer uveljavljanja pravic v organizacijah.

Z zveznim zakonom je urejen način izplačevanja pokojnin. Drugače kot doslej je določeno, da se pokojnine in druge denarne datjave odmerjajo v mesečnih zneskih in izplačujejo za nazaj.

Spremenjen je način poračunavanja medsebojnih obveznosti med skupnostmi, kadar je zavarovanec dopolnil pokojninsko dobo na območju dveh ali več skupnosti. Dosedanja ureditev, ki je predvidevala poračun obveznosti med skupnostmi za celotno obdobje in torej tudi za obdobja pokojninske dobe, dopolnjena do 31. 12. 1972, če samoupravni sporazum med skupnostmi ne določa drugače, v praksi ni zaživel. Medsebojne obveznosti med skupnostmi niso bile realizirane. Novi zvezni zakon določa, da v primerih, ko je pokojninska doba dopolnjena na območju dveh ali več skupnosti, te skupnosti s samoupravnim sporazumom uredijo vprašanja v zvezi s povračilom dela pokojnine tisti skupnosti, ki je pravico priznala. Dokler omenjeni sporazumi ne bodo sprejeti, je v zakonu določena obveznost poračuna samo za pokojninsko dobo, dopolnjeno po 31. 12. 1962.

Pomembna je tudi ureditev obnove postopka za ugotavljanje posebne dobe v NOV. V postopku reševanja takih zahtev vloženih po 1. 7. 1983, se bodo uporabljale določbe zakona o splošnem upravnem postopku in s tem petletni zastaralni rok.

V poglavju o uživanju in izgubi pravic so v osnutku republiškega zakona pomembnejše novosti zlasti tiste, ki urejajo uživanje in izgubo pravic na podlagi preostale delovne zmožnosti. Predvideno je, da delovni invalid izgubi oz. ne uživa ustreznih denarnih nadomestil v primerih, ko brez opravičljivega razloga onemogoča prekvalifikacijo ali dokvalifikacijo, ustrezno zaposlitev oz. razporeditev na druga ustrezna dela in naloge. Prav tako ne uživa teh datjav, vključno z invalidsko pokojnino, tisti delovni invalid, ki onemogoča ponovno presojo preostale delovne zmožnosti oz. invalidnosti, če je presoja potrebna glede na nastale spremembe v njegovem zdravstvenem stanju.

Novost je tudi predlagana ureditev, da uvažalцем pokojnine, državljanom SFRJ, v primeru ponovne zaposlitve in pokojninsko invalidskega zavarovanja v tujini pravica do pokojnine miruje in se za ta čas pokojnina ne izplačuje. S tem bi bil zagotovljen enak položaj uvažalcev pokojnin, naših državljanov, ne glede na to, ali se zaposlijo doma ali v tujini.

DOGOVOR O URESNIČEVANJU DRUŽBENE USMERITVE RAZPOREJANJA DOHODKA V LETU 1983

z metodologijo in komentarjem!

V zbirki Aktualna tema založbe

Delavska enotnost

Ljubljana, Celovška 43
in KNJIGARNA DE,
Ljubljana, Tavčarjeva 5